

УДК378.22.011.3-051

Цина В.І.

ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЙ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТІСНО ПРОФЕСІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті обґрунтовуються стратегії підвищення ефективності формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів засобами педагогічних технологій, відібраних за концептуальними засадами переконливого пояснення та прогнозування процесу і результатів цього формування.

Перевірка ефективності педагогічних технологій формування у майбутніх педагогів особистісно професійної зрілості щодо змін у рівнях її прояву здійснювалася за її складовими (громадянської, життєво-професійної, духовної, соціальної, психологічної, мотиваційної зрілості, сформованості самості особистості) та трьома етапами дослідної роботи (адаптації, індивідуалізації та інтеграції).

Для формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів нами використано такі стратегії вивчення педагогічної практики як спостереження та анамнез.

Маючи в своєму арсеналі специфічні методи дослідження стратегія спостережень передбачає ретельне вивчення показників формування особистісно професійної зрілості майбутнього педагога методами несистематизованих спостережень, природних спостережень та контрольованих польових спостережень.

Вивчення практики професійної підготовки окремих студентів методом анамнезу сприяло обґрунтуванню ефективних стратегій формування їхньої особистісно професійної зрілості шляхом вивчення життєво-професійного досвіду майбутніх педагогів, моделей їхньої освітньо-професійної діяльності.

Ключові слова: особистісно професійна зрілість, педагогічні технології, спостереження, анамнез.

Цина В.І. Использование стратегии изучения педагогической практики в формировании личностных профессиональной зрелости будущих педагогов. В статье обосновываются стратегии повышения эффективности формирования личностно-профессиональной зрелости будущих педагогов средствами педагогических технологий, отобранных по концептуальным основам убедительного объяснения и прогнозирования процесса и результатов этого формирования.

Проверка эффективности педагогических технологий формирования у будущих педагогов личностно профессиональной зрелости относительно изменений в уровнях ее проявления осуществлялась по ее составляющим (гражданской, жизненно-профессиональной, духовной, социальной, психологической, мотивационной зрелости, сформированности самости личности) и трем этапам исследовательской работы (адаптации, индивидуализации и интеграции).

Для формирования личностно профессиональной зрелости будущих педагогов использованы следующие стратегии изучения педагогической практики как наблюдения и анамнез.

Имея в своем арсенале специфические методы исследования стратегия наблюдений предполагает тщательное изучение показателей формирования личностно профессиональной зрелости будущего педагога методами несистематизированных наблюдений, природных наблюдений и контролируемых полевых наблюдений.

Изучение практики профессиональной подготовки отдельных студентов методом анамнеза способствовало обоснованию эффективных стратегий формирования их личностно-профессиональной зрелости путем изучения жизненно-профессионального опыта будущих педагогов, моделей их образовательно-профессиональной деятельности.

Ключевые слова: личностно-профессиональная зрелость, педагогические технологии, наблюдения, анамнез.

Tin V.I. Use strategy study teaching practice. In the personality of the future teacher professional maturity. The paper proposes strategies for improving the efficiency of formation of personal and professional maturity of future teachers by means of pedagogical techniques, selected according to the conceptual framework a convincing explanation and forecasting process and results of this formation.

Verification of the effectiveness of pedagogical technologies of formation of future teachers' personal and professional maturity relative changes in the levels of its manifestations was carried out for its components (civilian, life-professional, spiritual, social, psychological, motivational maturity, the formation of self-identity) and three stages of research work (adaptation, individualization and integration).

For the formation of personal and professional maturity of future teachers we used the following strategy for the study of teaching practice as observation and history.

With its Arsenal of specific research methods observing strategy requires a thorough study of indicators of development of personal professional development of future teacher's methods of non-systematic observations, natural observations and controlled by field observations.

A study of the practice of professional training of the individual students by the method of history contributed to the justification of effective strategies to achieve their personal and professional maturity through the study of life-professional experience, future teachers, models of their educational and professional activities.

Keywords: personal and professional maturity, educational technology, observation, history.

Підвищення ефективності формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів здійснюється засобами педагогічних технологій, відібраних за концептуальними засадами переконливого пояснення та прогнозування процесу і результатів цього формування. Аналіз отриманих в ході проведеного нами констатувального дослідження результатів зрізу вказав на те, що існуючі традиційні підходи до формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів в процесі професійної підготовки є недостатньо ефективним і потребують концептуального коригування і відповідної організації за спеціально підібраними педагогічними технологіями [6].

Для гіпотетичної побудови процесу формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів нами використані перевірені часом та всесвітньо визнані концептуальні засади формування особистісної зрілості, розробленими світовою

персонологією в психодинамічній теорії особистості З. Фрейда, індивідуальній теорії особистості А. Адлера, гуманістичній теорії особистості Е. Фромма, соціокультурній теорії особистості К. Хорні, диспозиційній теорії особистості Г. Олпорта і ін. [4].

Перевірка гіпотези щодо ефективності педагогічних технологій формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів потребує визначення того, які з концептуальних засад групування педагогічних технологій слід прийняти, а які відхилити. Отримані експериментальні дані даватимуть змогу обґрунтувати ефективні педагогічні технології формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів на більш широкій теоретичній основі. Перевірці мають підлягати не самі концептуальні засади формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів, а окремі гіпотетичні припущення щодо доцільності застосування для цього окремих педагогічних технологій.

Експериментальна робота здійснюється нами з 2007 року в умовах освітньо-професійної діяльності Полтавського національного педагогічного університету за представленими на рисунку 1 педагогічними технологіями [5].

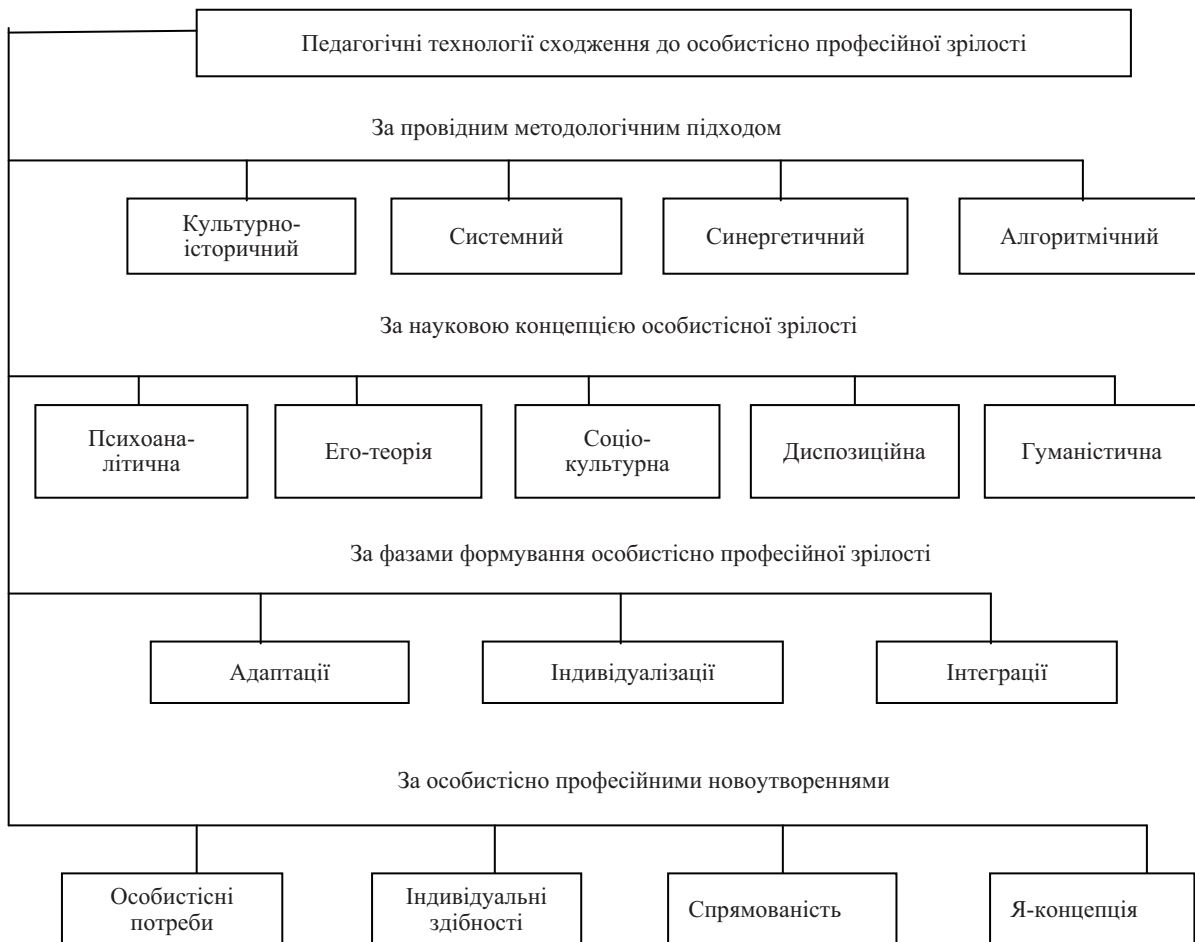

Рис. 1. Основні напрями проектування педагогічних технологій формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів

Перевірка ефективності педагогічних технологій формування у майбутніх педагогів особистісно професійної зрілості щодо змін у рівнях її прояву здійснюється за такими складовими:

– громадянська зрілість: почуття громадського обов'язку, патріотизм, просупільна діяльність, інтерес до суспільно-політичного життя та участь у житті суспільства, національна і планетарна свідомість;

– життєво-професійна зрілість: компетентність, креативність та ініціативність у вирішенні життєвих ситуацій, високий рівень реалізації подій життя та освітньо-професійної діяльності;

– духовна зрілість: близькість, контактність, потреба у спілкуванні, піклуванні та повага до інших, колективізм, відкритість і доброзичливість у ставленні до людей, терпимість і толерантність, емпатія та глибинність переживань, гармонія з оточуючим, розуміння сенсу життя, потреба в духовній близькості з іншими;

– соціальна зрілість: відповідальність, вимогливість до себе, скромність, гуманістична мораль;

– психологічна зрілість: позитивні мислення, емоції, цілепокладання, психічна автономія, перевага раціонального над емоційним, розсудливість і

емоційна врівноваженість, синергетичність та автономність, наявність власної життєвої філософії;

– мотиваційна зрілість: стійкі переконання і домагання, задоволеність своїми особистісними якостями, впевненість у своїх можливостях, лідерство;

– сформованість самості особистості: самоприйняття, самостійність, самореалізація, саморозвиток, самоконтроль, саморегуляція, самовдосконалення, адекватна самооцінка, самоствердження.

Організаційно-методична підготовка викладачів та навчальна підготовка студентів до роботи за експериментальними педагогічними технологіями формування особистісно професійної зрілості забезпечувалася трьома етапами дослідної роботи:

– етап адаптації з формування особистісно професійної зрілості, який передбачає активне опанування діючих на конкретних етапах і в формах професійно-педагогічної підготовки нормативних вимог та оволодіння відповідними до цих вимог формами та засобами навчально-професійної діяльності;

– етап індивідуалізації - характеризується активізацією пошуку засобів і способів вираження майбутнім педагогом своєї індивідуалізації та її фіксації у навчально-професійній діяльності засобами інтенсифікації пошуку в референтному для нього

освітньо-професійному просторі осіб, здатних забезпечити йому оптимальну персоналізацію;

– етап інтеграції визначається потребою освітнього простору схвалити прийняти та культивувати лише ті демонстровані особистістю індивідуальні особливості, які є в ньому прийнятними і відповідають цінностям зрілої професійно-педагогічної діяльності, освітнім стандартам, сприяють успішній сумісній освітньо-професійній діяльності всіх часників професійної підготовки.

Формувальний етап експерименту відбувався з 2008 по 2013 рік і передбачав впровадження концептуально згрупованих педагогічних технологій формування особистісно професійної зрілості в професійну підготовку майбутніх педагогів. Завданням цієї стадії дослідно-експериментальної роботи було формування особистісно професійної зрілості засобами концептуально згрупованих педагогічних технологій на етапах адаптації, індивідуалізації та інтеграції майбутнього педагога в освітньому просторі педагогічного ВНЗ.

Формування особистісно професійної зрілості здійснюється впродовж усього періоду навчання у педагогічному ВНЗ на основі особистісної зрілості, сформованої в попередній підлітковий період і період ранньої юності в становленні особистості. Це потребує її врахування і адаптації до умов освітньо-професійної діяльності в педагогічному ВНЗ. Оволодіння новими складовими особистісно професійної зрілості необхідно здійснювати з максимально можливою професійною спрямованістю.

Для формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів нами використано стратегію вивчення педагогічної практики. Маючи в своєму арсеналі специфічні методи дослідження зазначена стратегія передбачає ретельне спостереження за показниками формування особистісно професійної зрілості майбутнього педагога. Саме спостереження стало визначальним методом проведеного нами дослідно-експериментального дослідження. Тому, доцільно розглянути сутність та значення спостережень в організації формувального експерименту.

Спостереження є обов'язковою складовою будь-якого дослідження з вивчення педагогічного досвіду, встановлення кореляційної залежності чи психолого-педагогічного експерименту. Усі існуючі підходи до вивчення особистісно професійної зрілості є неможливими без спонтанних або спеціально організованих спостережень. Багато ідей в проведеному нами дослідженні з формування особистісно професійної зрілості виникли внаслідок саме несистематизованих спостережень. Наприклад, під час професійної підготовки майбутніх педагогів наша увагу привернули прояви їхнього ставлення до позитивного чи негативного оцінювання власних особистісно-професійних досягнень іншими учасниками професійної підготовки і рівень впливу на це самооцінок студентів. Такі спостереження спрямовували хід подальшого дослідження формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів.

Іншим шляхом отримання відомостей про формування особистісно професійної зрілості стало природне спостереження в умовах спеціально організованої професійної підготовки. Шляхом природних спостережень під час констатувального експерименту нами були виявлені динамічні групи

щодо сформованості у майбутніх педагогів показників особистісно професійної зрілості. І хоча природне спостереження не дало пояснень щодо чинників динамічного зростання, стабільності та регресії цих показників, але ми отримали цінну інформацію про те, як відбувається формування цих показників.

Не дивлячись на окремі обмеження методу природного спостереження (неконтрольованість непередбачуваних подій, вплив на результати спостереження очікувань тих, хто його здійснює, узагальнення результатів спостережень на підставі обмеженої їх кількості, та непередбачуваний вплив спостерігачів на події, що спостерігаються та реєструються [1]), перевагою цього методу є отримання проявів показників особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів у їх повсякденному процесі професійної підготовки, а не під час штучного лабораторного дослідження або анкетування.

Для подолання цих недоліків природного спостереження нами були використані контрольовані польові спостереження, які поєднували в собі особливості природного спостереження та експериментального контролю [2]. У нашому дослідженні було проведено польове спостереження з метою вивчення впливу технології використання підручників та навчально-методичних комплексів на адаптацію майбутніх педагогів до вимог освітнього простору педагогічного ВНЗ. У половини студентів формували уявлення про підручник як джерело встановлення в його змісті відповідності між предметними, словесними, графічними та символічними моделями, їх вибору, реконструкції, відповідно до заданих умов. Іншій половині студентів були представлені навчально-методичні комплекси дисципліни (НМК), в яких студентам пропонувалося не просто бути «слухачами», «глядачами», «репродукторами», а й «дослідниками». Після цього для виконання індивідуальних дослідницьких завдань студентам було запропоновано добровільно підготувати наукове повідомлення та взяти участь у науково-практичній конференції з дисципліни. Спостереження за виконанням цього завдання показало наступне: 55% з тих, хто навчався за НМК підготували доповідь, 33% з них взяли участь у науково-практичній конференції, а 21% - виступили на ній з повідомленням. Серед тих, хто навчався лише за підручником, тільки 15% підготували доповідь, 21% взяли участь у конференції і лише 8% виступили на ній. Отже, використання контрольованих польових спостережень має суттєві переваги у вивченні формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів в реальних умовах професійної підготовки, забезпечуючи додаткову впевненість у тому, що отримані результати можуть бути розповсюджені на інші ситуації освітньо-професійної діяльності.

Вибору ефективних стратегій формування особистісно професійної зрілості майбутніх педагогів сприяло вивчення практики професійної підготовки окремих студентів методом анамнезу, який описаний Г. Мюрреєм [3]. Метод анамнезу передбачає детальне та інтенсивне вивчення поведінки окремої людини впродовж тривалого періоду часу. Ми намагалися розібратися в життєво-професійному досвіді майбутніх педагогів, в моделях їхньої освітньо-професійної діяльності з використанням їхніх власних пояснень, інформації тих учасників професійної

підготовки, які добре їх знають, іншої інформації, отриманої за результатами моніторингу особистіно професійного становлення.

Метод анамнезу нами був використаний для глибокого оцінювання проявів показників особистіно професійної зрілості шляхом періодичного використання особистісних опитувальників самооцінки та проєктивних тестів. Були зібрані значні обсяги біографічних даних, використовувалися короткі експериментальні заходи, експрес-інтерв'ю, під час яких майбутні педагоги змушені були давати відповіді на питання, які потребували ціннісного ставлення до складових професійно-педагогічної підготовки і майбутньої професійно-педагогічної діяльності. На завершальному етапі проводилися обстеження в малих групах з метою отримання даних щодо рівнів сформованості особистіно професійної зрілості у майбутніх педагогів.

Запропонований Г. Мюрреєм метод анамнезу, нами використовувався для вивчення прояву складових особистіно професійної зрілості кожного педагогічного педагога в цілому в природних для нього умовах освітньо-професійної діяльності. Для всебічного оцінювання цих проявів ми групували свої думки стосовно окремих студентів за тими концептуальними підходами, які найкращим чином пояснювали та інтерпретували отримані нами психолого-педагогічні враження стосовно сформованості в них показників особистіно професійної зрілості. Результатом поєднання таких багатоконцептуальних пояснень стало формулювання висновків щодо об'єктивної характеристики особистіно професійної зрілості майбутніх педагогів.

Перевагою методу анамнезу є прийняття до уваги всієї складності та суперечливості індивідуальних проявів особистіно професійної зрілості майбутніх педагогів, можливість оцінити те, як ними набувається життєво-професійний досвід, як проявляється їх ціннісне ставлення до складових освітньо-професійної діяльності. З іншого боку, складність і обмеження методу анамнезу проявлялися у відсутності повної впевненості в тому, що отримані нами співвідношення в формуванні особистіно професійної зрілості майбутніх педагогів носять причинно-наслідковий характер. Неможливість контролю нами всіх можливих чинників впливу на фор-

мування показників особистіно професійної зрілості зберігало вірогідність того, що справжніми дієвими чинниками тут могли бути інші, ніж ті, що нами передбачалися.

Вивчення методом анамнезу саме малих груп обмежувало наші можливості щодо здійснення узагальнюючих висновків стосовно того, що формування особистіно професійної зрілості всіх інших майбутніх педагогів буде відбуватися так само як у представників досліджуваних малих груп.

Зазначені обмеження обумовили використання нами методу анамнезу в якості попередньої стратегії дослідження формування особистіно професійної зрілості майбутнього педагога, яка дозволяє висувати цікаві гіпотези з подальшою їх перевіркою засобами більш суворих експериментальних досліджень.

Обґрунтована нами стратегія вивчення педагогічної практики сприятиме встановленню співвідношення між двома змінними: концептуальними засадами формування особистіно професійної зрілості майбутніх педагогів та відповідними їм педагогічними технологіями.

Список використаних джерел:

1. Kazdin A. E. The token economy : A decade later / A. E. Kazdin // Journal of Applied Behavior Analysis. – 1982. № 15. – P. 431-445.
2. Regan D. T., Williams M., Sparling S. Voluntary expiation of guilt : A field experiment / D. T. Regan, M. Williams, S. Sparling // Journal of Personality and Social Psychology. – 1972. - № 24. – P. 42-45.
3. Murray H. A., Barret W. G., Homburger E. Explorations in personality / H. A. Murray, W. G. Barret, E. Homburger. – New York : Oxford University Press, 1938. - P. 531-545.
4. Хьелл Л. Теории личности. / Хьелл Л., Зиглер Д.– СПб.: Питер, 2007. – 607с.
5. Цина В.І. Технологічне забезпечення формування особистіно професійної зрілості майбутнього педагога / В.І. Цина // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи : [збірник наукових праць]. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – Вип. 51. – С. 301-306.
6. Цина В.І. Експериментальне дослідження рівнів особистіно професійної зрілості майбутніх педагогів / В. І. Цина // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 1 до Вип. 5, том 5 (56) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К. : Гнозис, 2014. – С. 498-504.

УДК 378.147

Таможська І.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті доведені переваги компетентнісного підходу в системі підготовки майбутніх фахівців; здійснюється дефінітивний аналіз з проблеми формування професійно-комунікативної компетентності фахівця технічного профілю, а також уточнюється зміст понять «компетентність», «компетенція», «комунікативна компетентність», «професійно-комунікативна компетентність».

Ключові слова: компетентність, компетенція, комунікативна компетентність, професійно-комунікативна компетентність, компетентнісний підхід.

Таможская И.В. Теоретические вопросы формирования профессионально-коммуникативной компетентности будущих специалистов технического профиля. В статье доказаны преимущества компетентностного подхода в системе подготовки будущих специалистов; осуществляется дефинитивный анализ по проблеме формирования профессионально-коммуникативной компетентности специалиста технического профиля, а также уточняется содержание понятий «компетентность», «компетенция», «коммуникативная компетентность», «профессионально-коммуникативная компетентность».

Ключевые слова: компетентность, компетенция, коммуникативная компетентность, профессионально-коммуникативная компетентность, компетентностный подход.